

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istoría

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

De Vita Scriptisq[ue] Eusebii Caesariensis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

De Vita Scriptisq; Eusebii Cæsariensis.

DE vita Eusebii Cæsariensis librum olim conscripserat Acacius ejus discipulus & in Episcopatu Cæsariensi successor, ut testatur Socrates. Sed cum hic liber una cum plurimis aliis vetustatis incuria perierit, nos collectis hinc inde veterum Scriptorum testimoniis qui de Eusebio locuti sunt, jacturam illam pro virili parte sarcire conabimur. Igitur Eusebius natus est in Palæstina sub extrema, ut videtur, Gallieni tempora. Ex Palæstinâ quidem illum oriundum fuisse argumento est, quod à veteribus fere Palæstinus vocatur. Ita certe Basilus, Theodorus alique eum appellant. Ac quamvis ob Cæsariensis urbis Episcopatum ita cognominari potuit, verius tamen mihi videtur, illum à patria id cognomentum traxisse. Certè ipse in libro primo de vita Constantini se adhuc adolescentem in Palæstina educatum ac versatum esse testatur, ibique primùm à se visum esse Constantinum, dum is in comitatu Diocletiani Augusti per Palæstinam iter faceret. Sed & in libro 2. ejusdem Operis, ubi legem Constantini refert, quam ille pro Christianis scripsit ad Palæstinos, Palæstinum se fuisse haud obscure significat. Postquam enim legis ipsius ad Palæstinos missæ verba retulit, hæc addit: *Hæ primæ Imperatoris literæ ad nos missæ.* Quod verò ortum illius in extrema Gallieni tempora contuli, hujus rei auctorem habeo ipsum Eusebium. In libris enim Historiæ Ecclesiasticæ loquens de Dionysio Alexandrinorum Episcopo, illum sua ætate vixisse testatur, ut videre est in libro 3. cap. 28. Quare cum constet Dionysium Alexandrinum anno Principatus Gallieni duodecimo è vivis abiisse, Eusebium jam tum in lucem editum fuisse oportet, si quidem ejus ætas in ea tempora incidit, quibus vixit Dionysius. Idem etiam colligi potest ex libro 5. Historiæ Ecclesiasticæ sub finem, ubi de Artemonis hæresi verba faciens, Paulum Samosatenum sua ætate eam hæresim renovasse scribit. Denique in libro 7. narrans ea quæ regnante Gallieno contigerunt, antequam de Pauli Samosatensis errore ac damnatione sermonem instituat, his utitur verbis: *Verùm his jam expositis, nunc tandem quæ qualisq; fuerit ætas nostra, posterorum notitiâ tradamus.* Parentes quos habuerit, nobis incompertum est, nisi quod Nicephorus Callistus nescio quos auctores secutus, illum sorore Pamphili martyris genitum esse prodit. In Epistola autem Arianæ ad Eusebium Nicomediensem, frater Eusebii Nicomediensis dicitur. Ac tamen propter amicitiam frater dici potuit, verius tamen mihi videtur, illum aut germanum aut consobrinum fuisse Nicomediensis Eusebii, maximè cum Arius plurimis aliis ibi commemoratis, unum Cæsariensem fratrem appellet Nicomediensem. Deinde Nicomediensis Eusebius oriundus fuit ex Syria. Fuit enim primò episcopus Beryti. Nec mos tunc erat, ut extranei & ignoti ad regendas ecclesias promoverentur. In sæcularibus disciplinis quos magistros habuerit, perinde ignoramus. In sacris autem literis præceptorem habuit Dorotheum eunuchum, Antiochenis ecclesiæ presbyterum: cujus etiam in libro 7. honorificam mentionem facit. Quamquam Eusebius eo loco tantùm dicit à se audi-

tum esse Dorotheum, dum sacras literas in Ecclesia non incommodè exponeret. Si quis tamen ex his Eusebii verbis cum Trithemio velit colligere, Eusebium Dorothei fuisse discipulum, equidem non magnopere repugnabo. Ea tempestate mortuo Theotecnò, Cæsariensis Ecclesiæ Episcopatum administrabat Agapius, vir eximiæ sanctitatis, & effusæ in pauperes liberalitatis. Ab hoc Eusebius in Clerum adscitus, artificissimam inivit amicitiam cum Pamphilo, qui tum inter Cæsariensis Ecclesiæ presbyteros eminebat. Erat Pamphilus natione Phoenix, domo Beryti; Pierii Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyteri discipulus, ut scribit Photius. Qui cum literarum sacrarum singulari amore flagraret, omnesque Ecclesiasticorum Scriptorum libros ac præcipuè Origenis, summo studio conquiret, celeberrimam scholam ac Bibliothecam instituit Cæsareæ. Cujus scholæ Magister primus fuisse videtur Eusebius. Certè Eusebius in libro de Martyribus Palæstinæ disertè scribit, Apphianum qui tertio persecutionis anno martyrium consummavit, in urbe Cæsareâ sacris literis à se eruditum fuisse. Ab eo tempore Eusebius cum Pamphilo semper conjunctissimè vixit, ejusque individuus comes ad mortem usque permansit: adeò ipsi carus, ut ab ejus amicitia cognomentum sortitus sit Pamphili. Nec verò solum superstitem, sed etiam mortuum singulari amore dilexit Eusebius: ita ut post mortem Pamphili, semper de illo honorificentissimè simul & amantissimè loqueretur. Testantur hoc tres libri de vita Pamphili martyris ab eo conscripti, quos elegantissimos vocat Hieronymus. Idem etiam colligitur ex pluribus locis qui in Historia Ecclesiastica leguntur, & in libro de Martyribus Palæstinæ. Denique in libro 1. adversus Sabellium, qui post Nicænum Concilium ab Eusebio conscriptus est, Pamphilum Martyrem frequenter prædicat, quamquam suppresso ejus nomine. Nam & in ipso Orationis Exordio ita dicit: *Puto adhuc aures obstrepi meas à memoria beati illius viri, qui illa religiosa frequenter usus est voce. Nam & aures vestra adhuc sonum illius vocis retinent. Puto enim me audire eum dicentem. Unigenitus Dei Filius. Hæc enim religiosa vox per os ejus semper promebatur. Memoria enim erat unigeniti ad gloriam non nati Patris. Audivimus autem Apostolum præcipientem honorari duplici honore debere presbyteros, eos maxime qui laborant in verbo & doctrina.* Et pag. 29. iterum de eo ita loquitur: *Hæc non nos extollunt, memoria beati illius viri. Utinam autem ita possem dicere, ut vobiscum semper ab eodem audiebam. Sed ea quæ nunc dicuntur, illi placita fuisse videntur. Gloria enim est proborum servorum, vera de Domino dicere, & honor eorum Patrum qui bene docuerunt, si repetantur eorum doctrina.* Et rursus in eodem libro, pag. 37. *Hæc audiebamur semper à beato illo viro. Sape enim ita dicebantur ab eo: ut quidam suspicarentur ore quidem eum ista proferre, corde autem aliter habere. Et quidem memor vobis sum, audivisse me ab eo sancto nobis juramento satisfecisse, quia non aliud in lingua, & aliud esset in corde ejus. Et paulò post. Sed nunc quidem paucis ob memoriam & honorem Patris illius nostri, ita boni, ita laboriosi, & pro Ecclesiis ubiq; vigilantis dicta sint nobis. Neq; enim generis ejus memoriam*

fecimus, neq[ue] educationis, aut eruditionis, aut alterius vite & propositi.
 Quos quidem Eusebii locos (ne quem sua laude defraudem) indicavit
 mihi vir doctissimus Franciscus Ogerius. Ceterum ex his quæ dixi satis
 colligitur, Eusebium nullo propinquitatis jure, sed tantum amicitiae vin-
 culo cum Pamphilo conjunctum fuisse. Certe Eusebius qui tot locis
 Pamphilum nominat, ejusque amicitia tantopere gloriatur, nunquam
 tamen propinquum aut affinem suum vocat. Immo verò ex ipsius Eu-
 seabii testimonio manifestè conficitur, Pamphilum Martyrem Eusebii
 propinquum non fuisse. Nam in fine libri 7. Historiæ Ecclesiasticæ, ubi de
 Agapio Ecclesiæ Cæsariensis Episcopo verba facit, ita loquitur: *Hujus*
tempore Pamphilum virum disertissimum, vitæq[ue] operibus verè philo-
sophantem cognovimus; in eadem Ecclesia presbyteri honore decoratum.
 Cum igitur Eusebius ipse testetur, à se tunc primum cognitum esse Pam-
 philum, satis apparet nulla necessitudine aut affinitate eos inter se con-
 junctos fuisse. Per hæc tempora contigit gravissima illa persecutio Chri-
 stianorum, quæ à Diocletiano primum cœpta, à sequentibus deinceps
 Imperatoribus ad decimum usque annum prorogata est. Hujus perle-
 cutionis tempore Eusebius utpote Cæsariensis Ecclesiæ tunc presbyter,
 in ea urbe perpetuò ferè permansit, & continuis hortationibus multos
 ad Martyrium instruxit. Inter quos fuit Apphianus, nobilis adolescens,
 cujus illustre certamen refert Eusebius noster in libro de Martyribus Pa-
 læstinæ. Eadem persecutione captus Pamphilus & in carcerem conje-
 ctus, integrum biennium in vinculis exegit. Quo quidem tempore Eu-
 sebius amicum & contubernalem suum nequaquam deseruit: sed illum
 invicens assidue, quinque libros defensionis Origenis in carcere una
 cum illo elaboravit: sextum verò & ultimum ejusdem Operis librum
 mortuo demum absolvit Pamphilo. Totum verò illud opus, confessorii-
 bus in metallis Palæstinæ degentibus ab Eusebio & Pamphilo nuncupa-
 tum est, quemadmodum scribit Photius in Bibliotheca capite 118. Eju-
 dem persecutionis tempore, ob quasdam, ut credibile est, Ecclesiæ neces-
 sitates Tyrum profectus est. Qua in urbe dum degeret, quinque Ægy-
 ptiorum martyrum gloriosa certamina abs se visa esse testatur in libro 8,
 cap. 7. Sed & in ejusdem libri cap. 9. se in Ægyptum ac Thebaidem venis-
 se scribit, grassante adhuc persecutionis furore, atque illic multorum u-
 triusque sexus Martyrum admirabilem constantiam oculis suis conspe-
 xisse. Sunt qui scribant, Eusebium in ea persecutione ut carceris mo-
 lestiis liberaretur, idolis sacrificasse: idque illi objectum est ab Episco-
 pis & confessoribus Ægyptiis in Synodo Tyria, ut infra commemo-
 rabimus. Sed non dubito quin id falsum sit & ab inimicis Euse-
 bii confictum. Nam si tantum crimen revera admissum fuisset ab
 Eusebio, quomodo Cæsariensis Ecclesiæ postea factus fuisset Episco-
 pus? quomodo ab Antiochenis ad suscipiendum illius urbis sacerdo-
 tium evocatus? Et tamen Cardinalis Baronius illud quasi certum ratum-
 que arripuit, quod Eusebio per jurgium & altercationem objectum
 est ab ejus adversariis, nec ullius testimonio confirmatum. Per idem tem-
 pus scriptus est ab Eusebio liber adversus Hieroclem. Causam scriben-
 di præbuit Hierocles Nicomediensis, qui sub initium ejus persecutio-

Eusebius
in Epistolâ
ad Cæsari-
enses de
Synodo
Tyria.

nis cum Christianorum ubique templa destruerentur, vexatae religioni quasi insultans, duos adversus fidem Christi in urbe Nicomedia edidit libros, quos *φιλάνθρως* inscripserat. In quibus inter cetera id asserbat, Apollonium Tyaneum multo plura & majora fecisse quam Christum, ut testatur Lactantius in libro 7. Sed Eusebius hominem despiciens, contentus fuit eum brevi libello confutare. Inter haec mortuo Agapio Caesariensis Episcopo, cum persecutio jam sedata & pax reddita esset Ecclesiae, Eusebius communi omnium consensu in ejus locum substituitur. Alii successorem Agapii ponunt Agricolam, qui Ancyranæ Synodo interfuit ac subscripsit, anno Christi 314. Ita Baronius in Annalibus ad annum Christi 314. & Blondellus in Apologia pro sententia B. Hieronymi, cap. 19. Ubi Eusebium anno Christi circiter 315. administrationem Caesariensis Ecclesiae post mortem Agricolae suscepisse scribit. Verum subscriptiones illae Episcoporum quae in Latinis Canonum collectionibus habentur, parum certae mihi videntur ac firmæ. Nam neque in Graecis codicibus, nec in Latina versione Dionysii Exigui leguntur. Deinde Eusebius in libro 7. Historiae Ecclesiasticae recensens praecipuarum sedium Episcopos, sub quibus orta & grassata est persecutio, in Agapio Caesariensis Episcopo definit, quem ait in ea persecutione pro Ecclesiae suae commodis plurimum laborasse. Hic ergo ad finem usque persecutionis permanserit necesse est. Atqui Eusebius statim post finem persecutionis factus est Episcopus. Nam cum Paulinus Episcopus Tyri, paulo post redditam Ecclesiae pacem Basilicam dedicaret, ad ejus dedicationem una cum reliquis Episcopis à Paulino evocatus est, & elegantissimam coram illo habuit orationem, sicut discimus ex libro 10. Historiae Ecclesiasticae. Id autem contingit antequam Licinius adversus Constantinum rebellaret, quod factum est anno Natalis Dominici 315. Circa haec tempora Eusebius insignes illos de Demonstratione & de Preparatione Evangelica libros elucubravir. Quos quidem ante Concilium Nicænum scriptos fuisse constat, cum in Historia Ecclesiastica, quae ante illud Concilium ab Eusebio scripta est, nominatim citentur, quemadmodum in Adnotationibus ostendimus. Interea Licinius qui in Orientis partibus Rempublicam administrabat, repente furore incitatus Christianos persequi coepit: praecipue verò Antistites, quos Constantino magis favere, & pro illo vota facere suspicabatur. Sed Constantinus suscepta adversus Licinium expeditione, brevi illum duobus proeliis terra marique victum ad deditionem compulit. Atque ita Christianis in Oriente degenribus pax per Constantinum denuo reddita est. Verum inter ipsos Christianos longe gravior eodem tempore tumultus exarsit. Namque Arius Alexandrinæ urbis presbyter, cum nova quaedam & impia de Dei Filio dogmata publicè in Ecclesia praedicaret, & ab Alexandro Episcopo frequenter admonitus, nihilominus in iisdem assertionibus perseveraret, tandem una cum erroris sui sociis damnatus, pulsusque Ecclesiam fuerat. Quam damnationem moleste ferens, literas cum exemplo fidei suae ad omnes vicinarum urbium Episcopos misit: Quibus querebatur, immeritò se depositum ab Alexandro, cum eadem ipse quae reliqui Orientis Antistites praedicaret. His artibus decepti plures Episcopi, & ab Eusebio Nicomediensi maximè incitati, qui Arianis partibus palam favebat, literas pro Ario scripserunt ad Ale-

xandrum Alexandrinę urbis Antistitem, orantes ut Arium in pristinum locum restitueret. Ex eorum numero fuit Eusebius noster, cujus literę ad Alexandrum scriptę exstant in Actis septimę Synodi cęcumenicę, & inter veterum Testimonia à nobis relatę sunt. Eusebii Cæsariensis exemplum mox secuti Theodotus ac Paulinus, alter Laodiceę, alter Tyriorum Episcopus, pro restitutione Arii apud Alexandrum intercessere. Quorum Epistolas, utpote dogmatibus suis patrocinales, cū ubique ostentaret Arius, & tantorum virorum auctoritate multos in societatem erroris sui pertraheret, Alexander & ipse coactus est ad reliquos Orientis Episcopos literas mittere, quibus palam fieret, Arium una cum sociis jure damnatum ac depositum fuisse. Exstant hodie Alexandri epistolę duę: altera ad Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum, in qua queritur Alexander de tribus Episcopis Syrię, qui Ario consentientes, contentionem quam sedare potius debuissent, magis quàm antea inflammaverant. Hi sunt Eusebius, Theodotus ac Paulinus, sicut ex Arii Epistola ad Eusebium Nicomediensem scripta licet colligere. Alteram Alexandri Epistolam ad omnes ubique terrarum Episcopos datam refert Socrates in libro 1. His Alexandri literis pene omnes Orientis subscripserunt Episcopi: inter quos principem locum obtinebant Philogonius Antiochię, Eustathius Beroę & Macarius Hierosolymorum Antistites. Episcopi verò illi qui ab Arii partibus stare videbantur, cū Alexandri literis se perstrictos viderent, acrius multò ac vehementiùs in defensionem Arii incubuere: præcipue autem Nicomediensis Eusebius. Noster enim Cæsariensis Eusebius, unā cum Patrophilo ac Paulino, aliisque Syrię Episcopis id tantum decrevit, ut Ario presbytero conventus in Ecclesia sua agere liceret: subjectus tamen idem esset Alexandro Episcopo, ab eoque flagitaret ut ad pacem & communionem admitteretur. Ad hunc modum dissidentibus inter se Episcopis, & his Alexandri, illis Arii partes foventibus, contentio supra modum exasperata est. Cui malo ut mederetur Constantinus, generalem Episcoporum Synodum, qualem nulla unquam ętas viderat, ex universo orbe Romano congregavit in urbē Bithynię Nicęa. Hujus maximi ac celeberrimi Concilii non minima pars fuit Eusebius noster. Nam & in dextro cornu primum locum obtinuit, & Imp. Constantinum qui inter duos confidentium ordines medius in aurea sella residebat, totius Synodi nomine compellavit, sicut ipse testatur in exordio libri 1. de vita Constantini, & in lib. 3. ejusdem operis. Idem etiam confirmat Sozomenus in libro 1. Historię ecclesiasticę. Deinde cū inter Episcopos maxima esset controversia de formula fidei, Eusebius noster formulam proposuit admodum rectam & simplicem, & quę omnium Episcoporum, ipsiusque adeò Imperatoris consensu laudata est. Sed cū ei formulę aliquid deesse videretur ad confutandam novi dogmatis impietatem, Patres Synodi Nicęnę has præterea voces addendas esse censuerunt: *Deum verū de Deo vero: genitū non factum, consubstantialē Patri*. Adjecerunt etiam anathematismos, adversus eos qui dicerent Filium Dei de non exstantibus factū esse, & fuisse tempus cū non esset. Et initio quidem Eusebius noster *Consubstantialis* vocē admittere recusabat. Sed postea edoct⁹ à reliquis Episcopis quęnā esset hujus verbi vis atq; sententia, huic fidei tandem consensit

ac subscripsit, quemadmodum ipse tradit in Epistola ad Cæsarienses. Nonnulli asserunt Eusebium necessitate adactum, & Imperatoris metu potius quam ex animi sui sententia, Nicænæ fidei subscripsisse. Ego verò de aliis quidem qui interfuerunt huic Synodo, id facillè crediderim. De Cæsariensi autem Eusebio ita sentire non possum. Nam Eusebius post Synodum Nicænā, semper damnavit eos qui dicerent Filium Dei ex nihilo factum esse, ut patet ex libris ejus contra Marcellum, & nominatim ex capite 9. & 10. libri 1. de Ecclesiastica Theologia. Idem etiam de illo testatur Athanasius. Qui cum sæpissime retulerit Eusebium Cæsariensem Nicænæ Synodo subscripsisse, nunquam tamen id ab illo simulatè & in speciem duntaxat factum esse prodit. Certe si Eusebius non ex animo, sed per fraudem ac simulationem Nicæno Concilio subscripsit, cur ad Cæsarienses illam quam dixi postea misit Epistolam, qua ingenuè professus est se fidem illam quæ in Concilio Nicæno edita fuerat, amplexum fuisse. Post Synodum Nicænā, Ariani metu Imperatoris aliquantulum quieverunt. Mox resumpta fiducia, cum in amicitiam principis callide irrepissent, Catholicos Antistites omnibus modis atque artibus persequi instituerunt. Primus illorum impetus in Eustathium incubuit Antiochenæ urbis Episcopum, qui & confessionis gloriā illustris, & inter Nicænæ fidei assertores præcipuus habebatur. Hunc igitur apud Imperatorem accusant quòd Sabellii impietatem adstrueret, quodque matrem Principis Helenam Augustam contumelia affecisset. Fit ingens conventus Episcoporum in urbe Antiochia, cui præsedit Eusebius Nicomediensis, totius factionis auctor ac signifer. Interfuit etiam huic Synodo Cæsariensis Eusebius. Igitur Eustathius à Cyro Berrœensium Episcopo accusatus quòd impiam Sabellii doctrinam tueretur, concinnato præterea adversus illū stupri crimine, de sede sua depellitur. Quam ob causam gravissimus Antiochiæ tumultus est excitatus, populo duas in partes diviso, cum alii Cæsariensem Eusebium in Eustathii locum substitui: alii Eustathium sibi Episcopum reddi flagitarent. Ventumque esset ad manus, nisi Imperatoris metus & judicum auctoritas eos cohibuisset. Pacata tandem seditione, pulsoque in exilium Eustathio, Eusebius noster tametsi & à populo & ab Episcopis qui aderant, rogatus ut Antiochenæ Ecclesiæ administrationem susciperet, id facere recusavit. Cùmque Episcopi scriptis ad Constantinum literis, & suum & populi totius suffragium ei retulissent, Eusebius suas quoque literas dedit ad Constantinum. Quibus rescribens Imp. Constantinus, Eusebii Consilium magnopere laudavit. Dejecto in hunc modum Eustathio quod anno Christi 330. gestum esse in Adnotationibus observavi, Ariani in Athanasium furoris sui impetum vertunt. Ac primò quidem ordinationem ejus accusant apud Principem: deinde quòd lineæ vestis Canonem à Provincialibus exigeret: quòd sacrum calicem confregisset: postremò quòd Arsenium quendam Episcopum interemisisset. Itaque Constantinus molestissimis eorum delationibus fatigatus, Concilium indixit in urbe Tyro, eoque Athanasium Episcopum ad causam dicendam venire jussit. In ea Synodo Judex sedit inter ceteros Eusebius Cæsariensis, quem Constantinus ei Concilio interesse voluerat. Hunc in Concilio sedentem conspiciens Potamo Heracleopolitanus Episcopus,

piscopus, qui cum Athanasio Episcopo & aliquot Ægypti Sacerdotibus illuc advenerat, his verbis compellasse dicitur: *Tene Eusebi sedere, & innocentem Athanasium stare à te judicandū? Quis hæc pati possit? Nonne persecutionis tempore mecū in custodia fuisti? Atq; ego quidē oculum pro veritate perdidisti; tu nulla corporis parte mutilatus es, neq; martyriū subiisti, sed vivus integerq; consistis. Quā ratione è carcere evasisti? Nisi quod persecutoribus nostris spondidisti rem nefariam admissurum, ac fortasse etiam admisisti.* Hæc Epiphanius ita narrat in hæresi Meletianorum. Ex quibus obiter apparet, falli eos qui Eusebium nostrum Idolis aliquando sacrificasse scribunt, idque illi in Synodo Tyria palam objectum fuisse. Neque enim Eusebium in simulavit Potamo, quod idolis immolavisset, sed tantum quod salvus & integer ex carcere dimissus, id de ipso suspicandi anam præbuisset. Fieri tamen potest, ut Eusebius alio quopiam modo dimissus fuerit è carcere, quàm illo quem retulit Potamo. Ceterum ex Epiphanii verbis colligi videtur, Eusebium Cæsariensem huic Synodo præfuisse. Addit enim Eusebium his auditis graviter commotum, dimisisse Concilium. Ex aliis tamen Scriptoribus compertum habemus, non Cæsariensem, sed Nicomediensem Eusebium Tyriæ Synodo præfuisse. Post Concilium Tyri habitum, episcopi omnes qui illic confederant, jussu Principis Hierosolyma se contulere, ad celebranda encæniam magnæ illius Basilicæ, quam in honorem Christi Constantinus ibidem extruxerat. Illic Eusebius noster variis Concionibus in ecclesia habitis festivitatem decoraverit. Cūque Imperator acerbissimis literis episcopos ad Comitatum suum evocasset, ut eorum quæ adversus Athanasium per fraudem ac simultatem gesserant, rationem coram redderent, Eusebius noster unā cum quinque aliis venit Constantinopolim, deque omnibus gestis Principem certiore fecit. Tunc etiam tricennalem orationem coram ipso Imperatore in Palatio recitavit. Quam quidem Imperator summo cum gaudio auscultavit, non tam ob suas, quàm ob Dei laudes, quem Eusebius tota illa oratione celebraverat. Hanc secundam orationem in Palatio à se dictam fuisse testatur Eusebius in libro 4. de vita Constantini. Jam quippe antea Orationem de sepulcro Domini habuerat in Palatio: quam quidem Imperator stans audierat, nec unquam, licet semel atque iterum ab Eusebio rogatus, sedere in sella sibi apposita sustinuerat; æquum esse dicens, sermones de Deo à stantibus exaudiri, ut refert Eusebius in capite 33. ejusdem libri. Porro quàm carus acceptusque fuerit Constantino noster Eusebius, tum ex his quæ dixi, tum ex multis aliis licet intelligere. Nam & frequentes ab eo accepit litteras, quæ in supradictis libris in textu leguntur. Nec rarò ad palatium accitus & convivio exceptus, & familiari colloquio honoratus est. Quinetiam visionem illam Crucis quam in cælo Constantinus viderat tunc eum adversus Maxentium proficisceretur, Eusebio nostro narravit, & Labarum quod ad Crucis illius similitudinem expresserat, eidem ostendit, quemadmodum ipse testatur Eusebius. Cūque opus haberet codicibus sacris ad usum Ecclesiarum quas Constantinopoli ædificaverat, eorum describendorum curam ac sollicitudinem mandavit Eusebio; quippe quem harum

rerum peritissimum esse probè sciret. Denique cum Eusebius noster librum de Festo Paschali ejus nomini nuncupasset, adeò jucundum id munus fuit Constantino, ut librum illum statim in Latinum Sermonem converti jussit, scriptisque ad Eusebium literis eum hortatus sit, ut ejusmodi opera quæ in manib. habebat, rerum sacrarum Studiosis quæprimùm communicaret. Sub idem tempus Eusebius descriptionem Basilicæ Hierosolymitanæ, & donariorum quæ illic sacrata fuerant, brevi libello comprehensam Constantino Principi nuncupavit. Quam quidem unâ cum oratione Tricennali ad calcem librorum de vita Constantini subjecerat. Verùm hic liber hodie non exstat. Eodem etiam tempore scripti sunt ab Eusebio libri quinque contra Marcellum: quorum postremos tres de Ecclesiastica Theologia Flaccillo Antiochenis Episcopo inscripsit. Iniit autem Episcopatum Flaccillus paulo ante Synodum Tyri, quæ congregata est Consulatu Constantii & Albini, Anno 335. Natalis Dominici. Certè Eusebius in libro 1. contra Marcellum de Ecclesiastica Theologia, cap. 14. disertè scribit, Marcellum meritò ab Ecclesia damnatum fuisse. Damnatus autem est primùm Marcellus in Synodo Constantinopolitana, ab illis ipsis Episcopis qui Basilicam Constantinianam Hierosolymis dedicaverant, hoc est Anno Christi 335. vel certè 336. ut Baronio placet. Et Socrates quidem tres tantùm agnoscit Eusebii libros contra Marcellum: eos scilicet qui de Ecclesiastica Theologia inscribuntur: cum tamen totum opus contra Marcellum, quinque libris ab Eusebio sit comprehensum. Porro omnium Eusebii librorum, postremi videntur esse quatuor illi de vita Imp. Constantini. Scripti sunt enim post mortem Imp. illius, cui non diu superstes vixit Eusebius. Mortuus quippe est sub exordia Principatus Constantii Augusti, paulò ante mortem Constantini Junioris, quæ contigit Acindyno & Proculo Consulibus, Anno Christi 340. ut colligitur ex Socratis libro secundo. Quod autem Scaliger in Animadversionibus Eusebianis editionis ultimæ, pag. 250. ait Eusebii libros contra Porphyrium scriptos esse sub Constantio Constantini Magni Filio; Cum nullius antiqui Scriptoris testimonio confirmetur, à nobis tam facile admitti non potest. Sed quod ibidem subjicit Scaliger, tres postremos Evangelicæ Demonstrationis libros, octavum, decimum scilicet nonum, decimum ac vicessimum, ab Eusebio scriptos esse contra Porphyrium, in eo manifestè hallucinatur. Scribit quidem Hieronymus, Eusebium tribus voluminibus, hoc est, 18. 19. & 20. respondisse Porphyrio, qui in libro 12. ac 13. eorum quos contra Christianos edidit, librum Danielis Prophetæ convellere tentaverat. Sed Hieronymus non libros Eusebii de Demonstratione Evangelica intelligit, ut putavit Scaliger, sed libros ab eo contra Porphyrium elaboratos, qui ἐλέγχεσιν καὶ διαλογισμοῖς inscribebantur, uti colligere est ex Bibliotheca Photii. Ceterum hos libros post Ecclesiasticam Historiam ab Eusebio scriptos fuisse opinor. Idque ex eo conjicio, quòd Eusebius noster in libro 6. Ecclesiasticæ Historiæ, ubi insignem locum affert ex tertio Porphyrii libro contra Christianos, nullam facit mentionem eorum librorum quibus ipse Porphyrio responderat: cum tamen satis diligens laudator esse soleat operum suorum, & ad eorum lectionem studiosos subinde rejiciat. Sed quoniam opportuna sese offert

occafio, pauca etiam de Ecclesiastica Historiâ libris hoc loco adnotare libet. Horum enim potissimum causâ tota hæc à nobis instituta est lucubratio. Multa quidem ab Eusebio nostro scripta sunt ad Ecclesiæ Catholicæ utilitatem, & ad confirmandam Christianæ fidei veritatem, partim adversus Judæos; partim contra Gentiles. Inter omnes tamen ejus libros meritò palmam fert Ecclesiastica Historiâ. Multi quippe ante Eusebium pro Christianæ fidei defensione libros conscripserant, & Judæorum contumaciam erroremque Gentilium validissimis rationibus convicerant. Sed qui rerum Ecclesiasticarum Historiam posteris traderet, nemo ante Eusebium exstiterat. Quo magis laudandus est Eusebius noster, qui & primus hoc argumentum excogitavit; & cum illud aggressus fuisset, omnibus numeris absolutum reliquit. Certè cum multi post eum reperti sint, qui illius exemplo incitati res Ecclesiasticas Scriptis prode aggredierentur; omnes tamen ab iis temporibus Historiam suam exorsî sunt in quibus Eusebius noster opus suum terminaverat: superiorum verò temporum Historiam, quam ille decem libris exposuerat, integram ei atque intactam reliquerunt. Quamobrem si quis illum Ecclesiasticæ Historiæ Patrem & conditorem appellare voluerit, is profectò non absurdè nec immeritò id cogno men ille impositurus videtur. Quanam autem ratione ad hoc argumentum accesserit Eusebius, non difficile est conjicere. Nam cum in extrema parte Chronicorum Canonum, tempus Adventus Domini nostri & Passionis ejus accurate notasset: nomina etiam Episcoporum qui in quatuor præcipuis Ecclesiis federant, & illustrium virorum qui in Ecclesia floruerant: hæreses denique ac persecutiones quibus vexata fuerat Ecclesia, suo tempore atque ordine digessisset, paulatim ad Historiam Ecclesiasticam conscribendam, quasi manu deductus est: ut quæ in Chronicis Canonibus quasi compendio quodam perstrinxerat, in Ecclesiastica Historia latius atque uberius pertractaret. Ipse certè in præfatio Historiæ Ecclesiasticæ aperte indicat id quòd dixi. Ubi etiam ab æquis Lectoribus veniam sibi dari postulat, si ubi fortasse hoc argumentum minùs cumulatè fuerit exsecutus: se enim omnium primum ad hoc scribendi genus accedere, & iter nullius antea tritum vestigiis ingredi primum cœpisse. Verùm hæc non tam excusatio ac veniæ deprecatio, quàm laudis & gloriæ captatio quibusdam videri possit. Porro cum constet ex Eusebii ipsius testimonio, Ecclesiasticam Historiam post Chronologicos Canones ab eo scriptam fuisse, mirum tamen est, utrumque opus ad unam eandemque metam procedere, ad annum scilicet vicesimum Constantini, qui fuit annus Christi 325. Illud præterea mirari subit, quòd cum Nicæna Synodus celebrata sit vicennialibus Constantini, nulla tamen ejus fiat mentio, nec in Chronico, nec in Ecclesiastica Historia. Nam quod in Latino ejus Chronico ad annum Constantini quintumdecimum hæc leguntur, *Alexandrina Ecclesia 19. ordinatur Episcopus Alexander: à quo Arius presbyter de Ecclesia ejectus, multos suæ impietati sociat. Ad quorum perfidiam coarguendam, Synodus 318. Episcoporum in Nicæam urbem Bithyniæ congregata, omnes hæreticorum machinas Homousii oppositione deleruit.* Satis perspicuum est, ista non ab Eusebio scripta, sed ab Hieronymo addita fuisse, qui Eusebianum Chronicum multis de suo adjectis interpolavit. Ut enim illud omittam, quòd Synodi Nicænæ

commemoratio hic alieno loco ponitur; quis unquam credat, Eusebium de Ario ita locutum fuisse, aut Homousii vocabulum Chronico suo intexuisse? Quod semper illi displicuit ut postea videbimus. Quo modo Eusebius dixit trecentos & octodecim Episcopos Nicænæ Synodo interfuisse? cum in tertio libro de vita Constantini disertissimè scribat, paulo plusquam ducentos & quinquaginta in ea consedisse. Non dubito tamen, quin Ecclesiastica Historia ab Eusebio absoluta sit aliquot annis post Synodum Nicenam. Sed cum Eusebius pace illa quæ post persecutionem Diocletiani cælitus affulset Ecclesiæ, historiam suam claudere decrevisset, quemadmodum ipse testatur in exordio Operis sui; Nicænæ Synodi commemorationem de industria vitavit, ne seditiones ac tumultus Episcoporum inter se fixantium exponere cogeretur. Quippe Historiarum Scriptores id præcipuè curare ac providere debent, ut opus suum illustri & glorioso exitu concludant, sicut jam pridem monuit Dionysius Halicarnassensis in comparatione Herodoti ac Thucydidis. Quis porro eventus illustrior ab Eusebio potuit optari, quàm pax illa quæ post cruentissimam persecutionem à Constantino reddita fuerat Christianis, cum extinctis ubique persecutoribus, ac postremo omnium Licinio sublato, nullus jam præteritorum malorum superesset metus. Hac igitur pace historiam suam terminare maluit Eusebius, quàm Nicænæ Synodi commemoratione. Eà quippe Synodo non tam sopita discidia, quàm renovata esse videbantur. Idque non Synodi ipsius culpâ sed pertinaci obstinatione eorum qui saluberrimis Sacrosancti Concilii decretis acquiescere recusabant. Atque hæc de Vita Scriptisque Eusebii à nobis dicta sufficiant. Superest ut de ejus fide & *ὁρθοδοξία* pauca dicamus. Ac primùm lectores monitos velim, ne hic à nobis Eusebii defensionem expectent. Neque enim nostrum est de hujusmodi rebus pronuntiare, cum Ecclesiæ judicium & antiquorum Patrum sententiam in iis potius sequi debeamus. Proinde quædam duntaxat capita hic adnotabimus, quibus quasi fundamentis innixi, de Eusebii fide certius statuere possimus. Cum igitur de Eusebio nostro variæ sint antiquorum sententiæ, & quidam eum Catholicum, alii hæreticum; nonnulli *ἀγλωττον*, id est, dubiæ atque ancipitis fidei fuisse censuerint, inquirendum à nobis est cui potissimum sententiæ debeamus accedere. Constans juris regula est, in dubiis æquiores potius ac mitiorem sententiam amplecti oportere. Deinde cum Occidentales omnes uno fere excepto Hieronymo, de Eusebio nostro honorificè senserint: cumque Ecclesia Gallicana Sanctorum numero eum adscripserit, ut ex Victorio Aquitano, Ussuardo, aliisque colligitur, fatius sine dubio est, ut Patrum nostrorum, quàm ut Orientalium Schismaticorum judicio subscribamus. Denique quorum auctoritas hac in re major esse debet, quàm Pontificum Romanorum? Atqui Gelasius in libro de duabus naturis, Eusebium nostrum inter Catholicos Scriptores retulit, duoque ex ejus libris testimonia recitavit. Sed & Pelagius PP. eum inter Historicos honoratissimum nominat, & ab omni hæreseos labe immunem esse pronuntiat, tametsi Origenem hæreticum summis laudibus extulisset. At dicet aliquis Orientalium potius sequendum esse judicium, cum Orientales Eusebium utpote hominem linguæ

suæ, melius nosse potuerint. Sed responderi potest, non deesse quosdam ex Orientalibus, qui de Eusebio nostro bene senserint. Inter quos est Socrates & Gelasius Cyzicenus. Quod si septimæ Synodi œcumenicæ iudicium nobis opponatur, in promptu est responsio. Neque enim de Eusebio fide agebatur in illa Synodo, sed de imaginum cultu. Ad quem subvertendum cum adversarii paulo antè in urbe Regia congregati, testimonium ex Eusebio ad Constantiam Epistolâ protulissent, eoque maxime niterentur, Patres septimæ Synodi ad elevandam huius testimonii auctoritatem acclamarunt, Eusebium Arianum fuisse. Verum id obiter tantum, ex occasione & odio illius Epistolæ ab eis factum est, non autem datâ operâ, aut causâ prius cognitâ. Proferunt quidem loca quædam ex Eusebio, quibus approbent illum Ariano dogmati adhæsisse. Sed nullum discrimen adhibent inter libros ante Concilium Nicænum, & inter eos qui post illud Concilium ab Eusebio sunt elaborati: quod tamen fieri omnino debuerat, ut de Eusebio fide certum ac legitimum iudicium promeretur. Quæcumque enim ante Nicænam Synodum scripta sunt, Eusebio objici & imputari non debent. Porro Eusebio Epistola ad Alexandrum, quâ pro Ario illum interpellat, scripta est proculdubio ante Synodum Nicænam. Proinde testimonium illud Patrum septimæ Synodi adversus Eusebium, & si maximam habet auctoritatem, tamen præiudicium potius quàm Synodale iudicium nobis videtur. Sed Græcis liceat de Eusebio nostro ita sentire, eumque ad finem Arianae hæresi, aut etiam Arianum vocare. Hieronymum verò quis patienter ferat, qui non contentus hæreticum illum & Arianum dicere, Arianorum signiferum non semel nominat. Potestne Arianorum signifer meritò dici, is qui Arianorum dogma post Nicænam Synodum perpetuò damnavit? Legantur ejus libri de Ecclesiastica Theologia, quos contra Marcellum scripsit diu post Concilium Nicænum. Inveniemus id quod dixi, damnatos ab eo fuisse qui dicerent Filium Dei de non exstantibus esse factum, & fuisse tempus cum non esset. Idem etiam de Eusebio testatur Athanasius in Epistola de decretis Synodi Nicænæ his verbis: *Et profectò infelix in eo fuit. Ut enim se ipsum purgaret, accusavit deinceps Arianos, quod cum dicerent Filium Dei non exstitisse antequam gigneretur; hoc pacto negarent eum exstitisse ante incarnationem.* Et Athanasius quidem qui privatas inimicitias cum Eusebio gessit, hoc Eusebio perhibet testimonium. Hieronymus verò qui nullas odij causas adversus Eusebium habebat, immò qui ex illius Scriptis tantopere profecerat, qui Chronicum ejus canonem & librum de locis Hebraicis in Latinum sermonem converterat, hoc Eusebium infamat elogio, quod ne infensissimi quidem hostes unquam illi tribuerunt. Cujus rei causam invenire non possum, nisi quod Hieronymus suscepto adversus Origenem odio, cunctos ejus dogmatum defensores, ac præcipuè Eusebium nostrum immo dicè est persecutus. Fatendum quidem est, Eusebium nostrum, etsi Arianorum signifer meritò dici non possit, tamen cum Arianorum signiferis post Nicænam Synodum perpetuò versatum fuisse, & unâ cum illis impugnasse Catholicos Episcopos, Eustathium scilicet & Athanasium, præcipuos Homousii defensores. Illud quoque in Eusebio reprehendendum

videtur, quòd licet æternitatem Filii Dei adversus Arianos semper asseruerit, Homousii tamen vocem nunquam ex animo probavit. Certè nec in libris contra Marcellum, nec in Orationibus de fide adversus Sabel-
lium, ea voce unquam usus est. Immo verò in libro secundo adversus Sa-
bellium, non obscurè significat eam vocem, utpote quæ in scripturis
non legatur, sibi displicere. Sic enim ait: *Sicut ergo de his quæ possunt quæri
inertium est non quarere: ita de his quæ non necesse est quæri, audacia est
quarendi. Quæ ergo debent quæri: quæ invenimus in scripturis posita. Quæ
autem in scripturis non invenimus, non quæramus. Si enim oporteret no-
bis esse cognita, utiq; Spiritus sanctus posuisset in scripturis.* Et aliquantò
post hæc habet: *Non ita periclitemur, sed tutè loquamur. Si quid autè scri-
ptum est, ne deleatur.* In fine autem orationis ita loquitur: *Quæ scripta
sunt dicito, & derelinquetur lis.* Quibus verbis Homousion sine dubio
perstringit Eusebius. Sed nunc, si placet, veterum de Eusebio testimonia
audiamus. In quibus illud maximè observandum est, etsi varia fuerunt
hominum de Eusebio nostro judicia, quod quidem spectat ad Ecclesia-
sticorum dogmatum puritatem; omnes tamen summæ eruditionis lau-
dem uno consensu ei tribuisse. Unus Patrum memoriâ exstitit Josephus
Scaliger, qui præcipiti quadam audacia ac maledicendi libidine abre-
ptus, hanc doctrinæ gloriam, quam nec adversarii Eusebio unquam invi-
derunt, ei adimere conatus est. Ejus verba si quis cupit cognoscere, inter
testimonia veterum collocavimus: non quòd ejus judicium hac præser-
tim in parte magni faciamus: sed eo potius Consilio, ut importuna ejus
maledicentia omnium oculis subjiceretur. Qui cùm in Chronicum Eu-
sebii Canonem Commentarios scribere instituisset, in ipso operis exor-
dio reprehendit Hieronymum, quòd Eusebium virum eruditissimum
appellaverit. Ac principio quidem statueram adversus Scaligerum pluri-
bus disputare, ejusque sententiam prolixiori responsione subvertere. Sed
quoniam ea res majoris est otii, ac fortasse tædium allatura esset
Lectoribus, in aliud tempus opportunius diffe-
retur.

VETERUM